

Nuvela Fantastica - Sarmanul Dionis de Mihai Eminescu

Incadrarea intr-un(o) curent/ perioada/ epoca literar(a)

Ignorata de contemporani, proza eminesciana se dovedeste extrem de inovatoare, pentru ca impune un cod narativ in contradictie cu lucrarile pur epice cunoscute pana atunci publicului (acesta este, probabil, si motivul pentru care Sarmanul Dionis a starnit dezaprobaria junimistilor, in 1872, cand a fost citita in una dintre sedintele cenaclului). Profund lirica, influentata de romantismul german prin caracterul onirico-filozofic, prin aspiratia spre lumea imaginatiei si a aventurii spiritului, proza eminesciana cuprinde basme (Fat-Frumos din lacrima, Calin Nebunul), nuvele fantastice {Sarmanul Dionis, Avatarii faraonului Tla, si cateva texte neterminate - Archaeus, Iconostas si fragmentarium etc), erotice (Cezara) sau sociale, de tipul fiziologiilor pasoptiste {Aur, marire si amor, La curtea cuconului Vasile Creanga etc), o schita {La aniversara) si o incercare de roman {Geniu pustiu).

Sarmanul Dionis a aparut in revista Convorbiri literare (cea care a marcat perioada marilor clasici), numerele din decembrie 1872 si ianuarie 1873, fiind una dintre cele patru proze antume (alaturi de Fat-Frumos din lacrima, Cezara, La aniversara) .

Titlu. Tema. Elemente de structura si compozitie.

Este o nuvela filozofica, fantastica si lirica in acelasi timp.

Titlu reprezinta o antiteza intre conditia umana precara si capacitatea spirituala a eroului.

Asemenea altor proze care ilustreaza formula epica inedita (cadrul romantic fantastic folosit ca pretext pentru meditatie filozofica) - Avatarii faraonului Tla, fragmentele Archaeus, Umbra mea -nuvela trateaza relatia dintre eul metafizic, peren (archaeul) si intruparea acestuia intr-un sir infinit de indivizi. G. Calinescu este cel care observa in nuvela eminesciana o legatura intre motivul metempsihozei (preluat din romantismul german) si cel al archaeului.

Structural, nuvela contine doua nuclee epice: povestea lui Dionis (tanar copist, iubitor de filozofie si literatura) din secolul al XIX-lea si povestea calugarului Dan (din secolul al XVI-lea), completate de episoade sporadice care prezinta trecutul lui Dionis, iubirea pentru Maria, misterioasa infatisare a lui Ruben si ambigua amintire a magului Zoroastru.

Eminescu prelucreaza si imbina motive din literatura universala si elemente fantastice: somnul, visul, umbra, dublul, magia, mitul lui Faust, calatoria in luna, motivul cuplului edenic, orgoliul luciferic, metempsihoza, migratia sufletelor (reincarnarea).

Naratiunea este incadrata de un prolog cu caracter filozofic in care sunt prezentate reflectiile eroului asupra relativitatii timpului si spatiului. Pe parcursul nuvelei cele doua planuri - real si fantastic - se intrepatrund, alunecarea in oniric sau magie producandu-se imperceptibil. Anularea granitelor temporale (si spatiale) anticipeaza proza fantastica de mai tarziu a lui Mircea Eliade (La tiganci).

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

-Trasaturi specifice-

Este o nuvela fantastica, inasa accentul nu cade pe naratiunea propriu-zisa (pe care scriitorul o expediază de cele mai multe ori), ci pe problematica filozofica.

La Eminescu notiunea de fantastic se suprapune peste ireal (ceea ce va numi mai tarziu un teoretician al fantasticului - Tzvetan Todorov -miraculos; acesta imparte evenimentele neobisnuite in trei categorii: straniul, adica acele evenimente care pot fi explicate prin halucinatie, vis, delir etc, miraculosul, adica acele evenimente inexplicabile rational si, intre ele, la limita dintre explicabil si inexplicabil, intre real si ireal, se afla fantasticul), iar elementele care tin de aceasta categorie estetica sunt: cartea magica prin care Dionis calatoreste in timp, in trecut, transformarea lui Ruben intr-un drac cu barba "latoasa" si cu ochii care "ii luceau ca jeratic", desprinderea de umbra, calatoria in luna, puterile pseudodemiurgice ale lui Dan.

Substratul filozofic presupune prelucrarea unor motive din brahmanism (ideea metempsihozei, a transmigratiei sufletelor, a reincarnarii), din filozofia germana (Kant, Schopenhauer): subiectivitatea pe care p manifestam in reprezentarile despre timp, spatiu si lume ori faptul ca spatiul si timpul nu reprezinta altceva decat ipostaze ale unei substante unice, ale unui prototip (archaeul). Mai, mult, teoria schopenhaueriana prelua o idee platoniana, conform careia exista un prototip al lucrurilor, iar acestea nu sunt decat umbre ale lumii ideilor.

Dincolo de romantismul evident al acestei proze (descrierilor lirice li se adauga prezentarea casei lui Dionis si imaginea eroului, precum si interferentele dintre natural si uman, ambiguitatea feminin-masculin, angelic-demonic), remarcam o serie de elemente specifice modernismului: nuvela debuteaza brusc, prezentand un decupaj din gandurile personajului, procedeu specific, mai degraba, prozei analitice a secolului al XX-lea; naratorul, desi incearca sa fie obiectiv, denota o implicare ironica: face comentarii "La sfarsitul cartii era zugravit sf. Gheorghe in lupta cu balaurul - draga Doamne, simbol ce infatasa adevarul nimicind nestiinta", "Metafizicul nostru se apropie" [s.n.], emite exclamatii si interogatii retorice- "Ce viata-l astepta pe el?", "Era minune ca devenea superstitios?", expediază actiunea atunci cand o considera de prisos -"Explicarea in doua cuvinte: persoana juridica care se afla acum pe mana ingrijitoare a esculapului nostru avea drepturi asupra unei mosteniri" [sic!]. in finalul deschis (alt element de modernitate), intrebarile retorice pe care le formuleaza tot naratorul sporesc ambiguitatea povestirii - a fost sau nu vis ceea ce a trait personajul?

-Caracterizarea personajelor-

Portretul lui Dionis intruchipeaza toate trasaturile eroului romantic. El este un "metafizic" (adica un ganditor care incearca sa-si explice existenta timpului si spatiului, pe care le transcende cu ajutorul cartii magice) melancolic, orfan, total dezinteresat de latura practica a vietii, inasa tentat de fata ascunsa a lumii la care ajunge prin filozofie, vis si reverie. De altfel, tot ce i se intampla eroului are loc in spirit, in constiinta si nu in realitatea pe care o poate controla rational. Debutul nuvelei sta sub semnul traiirii in constiinta, semnaland temperamentul idealist, predispus spre visare al lui Dionis. Portretul fizic va completa aura romantica: "Fata era de acea dulceata vanata-alba ca si

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

---

marmura in umbra, (...) ochii taiati in forma migdalei erau de acea intensiva voluptate, pe care o are catifeaua neagra. (...) Parul numai cam pre lung curgea in vite pana pe spate, dar uscaciunea neagra si salbatica a parului contrasta placut cu fata fina, dulce si copilareasca a baietanului."

Fiind atras de stiintele oculte si dezamagit de prezent, el calatoreste in alt timp, comunicand cu eserita sa, archaeul. Ca entitate eterna, ce se intrupeaza intr-un numar infinit de indivizi, archaeul se regaseste in nuvela eminesciana sub trei ipostaze: magul Zoroastru care a trait in Antichitate (secolele al VII-lea - al VI-lea i. Hr.), calugarul Dan (secolul al XVI-lea) si visatorul Dionis, toti simboluri ai aceleiasi esente.

Sub forma calugarului si la sfatul "inteleptului" Ruben (intruchiparea Satanei - vezi mitul pactului cu diavolul), personajul se va desprinde de umbra sa (aici, umbra este vazuta ca o entitate obiectiva, simbol al intelectului; la romantici, motivul apare ca varianta a dublului) pe care o lasa in locul sau pe pamant si, impreuna cu iubita sa, Maria, va calatori in luna unde isi construiesc un mediu paradiziac (motivul cuplului edenic), in care ingerii ii indeplinesc orice dorinta, chiar inainte de a o rosti. Avertizat de acestia ca exista intrebari la care nu trebuie sa gaseasca raspuns, Dan nu-si poate retine un gand "Oare fara s-o stiu, nu sunt eu insumi Dumne..,". Orgoliul luciferic il duce la prabusire si Dan se intoarce in ipostaza initiala, a lui Dionis. Trezindu-se in gradina de sub fereastra fetei de care este indragosti, ii compune o scrisoare pasionala, dar lesina si este salvat de tatal Mariei, care il recunoaste in persoana unui mostenitor. Finalul evoca fericita casnicie dintre Dionis si Maria.

Motivul dublului nu apare numai in cazul lui Dionis, ci si in cazul Mariei - iubita lui Dan si copila blonda de care se indragosteste Dionis, in cazul lui Ruben-Riven si Tudor Mesteacan (tatal Mariei) - tatal copilei blonde.

In portretele celorlalte personaje identificam aceleasi trasaturi romantice: tatal lui Dionis (a carui imagine o vedem in tablou din camera eroului) are "parul negru si lung, cu buze subtiri si roze, cu fata fina si alba ca taiata-n marmura, si cu niste ochi albastri, mari sub mari sprancene si gene lungi, negre", copila blonda este "o juna fata muiata-n haina alba, infiorand cu degetele ei subtiri, lungi si dulci clapele unui pian sonor si acompaniind sunetele usoare a unor note dumnezeiesti cu glasul ei dulce si moale", Maria este "un inger blond ca o lacrima de aur, mladioasa ca un crin de ceara cu ochi albastri si cuviosi", Ruben este "om nalt, cu barba lunga si sura", o aratare linistita, dar nu blanda. Stil. Limbaj. Particularitati stilistice.

Interferentele intre genuri (proza lirica se imbina cu poezia si filozofia) reprezinta trasatura cea mai frapanta a acestei proze, ilustrand tocmai formula epica noua, opusa naratiunii traditionale.

Aglomerarea baroca de metafore si comparatii, de epitete, dar mai ales de hiperbole se observa in constructia peisajului fantastic din luna: "Inzestrat cu o inchipuire urieseasca el a pus doi sori si trei luni in albastra adancime a cerului si dintr-un sir de munti au zidit domenicul sau palat. Colonade - stanci sure, stresine - un codru antic ce vine in nouri. Scari inalte coborau printre coaste prabusite, printre bucati de padure ponorate in fundul rapelor pana intr-o vale intinsa taiata de un fluviu maret,

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari

<http://referatenoi.ro>

---

care parea a-si purta insulele sale ca pe niste corabii acoperite de dumbrave. Oglinzile lucii a valurilor lui rasfrang in adanc icoanele stelelor, incat, uitandu-te in el, pari a te uita in cer." [sic!]

Sunt de remarcat si abundenta imaginilor vizuale, coloristica, jocul de transparente si lumini, predilectia pentru maiestuos, puse in antiteza cu ironia din versurile intercalate in nuvela.